

Załącznik do wniosku o nagrodę Prezesa Rady Ministrów

Załącznik nr 3 do Uchwały Senatu Politechniki Krakowskiej im. Tadeusza Kościuszki nr 22/p/04/2021 z dnia 28 kwietnia 2021r. w sprawie uzasadnienia wniosków o przyznanie nagród Prezesa Rady Ministrów

UZASADNIENIE WNIOSKU O PRYZNANIE NAGRODY PREZESA RADY MINISTRÓW dr hab. inż. arch. Kingi Racoń-Leji, prof. PK

ZA WYSOKO OCENIONE OSIĄGNIĘCIE BĘDĄCE PODSTAWĄ NADANIA STOPNIA DOKTORA HABILITOWANEGO pt. „MIASTO I WOJNA – wpływ II wojny światowej na przekształcenia struktury i współczesną kondycję urbanistyczną wybranych miast europejskich” W DZIEDZINIE NAUK INŻYNIERYJNO-TECHNICZNYCH, DYSCYPLINIE – ARCHITEKTURA I URBANISTYKA

Przedmiotem wniosku jest monografia habilitacyjna „MIASTO I WOJNA – wpływ II wojny światowej na przekształcenia struktury i współczesną kondycję urbanistyczną wybranych miast europejskich” autorstwa Kingi Racoń-Leji, pod redakcją prof. dr hab. inż. arch. Jacka Gyurkovicha, wydana przez Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej w 2019 r. Monografia stanowiła główne osiągnięcie w ramach procedury habilitacyjnej w dziedzinie nauk inżyniersko-technicznych, dyscyplinie architektura i urbanistyka jej Autorki, zakończonej pozytywnie Uchwałą Rady Naukowej z dn. 8.01.2020 roku.

Praca otrzymała bardzo pozytywne recenzje w toku procedury habilitacyjnej, przygotowane przez prof. dr hab. inż. arch. Aleksandra Böhma z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, prof. dr hab. inż. arch. Teresę Bardzińską-Bonenberg z Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu i prof. dr hab. inż. arch. Roberta Masztalskiego z Politechniki Wrocławskiej. Przewodniczącym komisji habilitacyjnej był prof. dr hab. inż. arch. Sławomir Gzell z Politechniki Warszawskiej. W skład komisji weszli również prof. dr hab. inż. arch. Wacław Seruga z Politechniki Świętokrzyskiej, dr hab. inż. arch. Anna Szewczenko z Politechniki Śląskiej i dr hab. inż. arch. Mariusz Twardowski, profesor Politechniki Krakowskiej. Recenzenci, jak i członkowie komisji akcentowali wysokie wartości merytoryczne monografii habilitacyjnej – jako kompendium wiedzy o problemach i rozwiązywaniu problemów urbanistycznych wywołanych działaniami wojennymi. Pozycji bardzo potrzebnej pomimo (a może właśnie) upływu ponad 70 lat od II wojny światowej. Dorobek habilitantki oceniano jako znaczący, a wiele osiągnięć jako wybitne i ponadprzeciętne, w tym znaczną ilość publikacji i wystąpień konferencyjnych w Polsce i zagranicą – w tym z zakresu przekształceń struktur miejskich. Podkreślono również znaczącą aktywność dydaktyczną, organizacyjną i projektową. W ocenach recenzentów całość dorobku oceniono jako wyróżniający się – w tym w obszarze działalności naukowej będącej wyrazem współpracy międzynarodowej. Przygotowane na potrzeby niniejszego wniosku rekomendacje opinie dr hab. inż. arch. Katarzyny Pluty, prof. Politechniki Warszawskiej i dr hab. inż. arch. Huberta Mełgesa, prof. Podhalańskiej Państwowej Uczelni Zawodowej w Nowym Targu podnoszą również niezwykle pozytywne aspekty oceny monografii, akcentując międzynarodowe zaangażowanie w prace naukowe jej Autorki.

Monografia habilitacyjna autorstwa Kingi Racoń-Leji „MIASTO I WOJNA – wpływ II wojny światowej na przekształcenia struktury i współczesną kondycję urbanistyczną wybranych miast europejskich” stanowiąc znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej i wiedzy, nie była nastawiona na bezpośrednie zastosowanie komercyjne. Jej wszechstronne walory naukowe zostały docenione również przez gremia ogólnopolskie, wyróżniając książkę pośród innych publikacji w dziedzinie architektury i budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa – decyzją z dn. 13.01.2020 r monografia otrzymała

prestżową Nagrodą Ministra Rozwoju, co pozwala zaliczyć ją do grupy publikacji określanych ustawowo jako „dzieło wybitne”.

Monografia „MIASTO I WOJNA – wpływ II wojny światowej na przekształcenia struktury i współczesną kondycję urbanistyczną wybranych miast europejskich” podejmuje wciąż domagający się oceny problem wpływu II wojny światowej na przekształcenia urbanistyczne miast europejskich, obejmując tak zniszczenia miast w tym okresie, jak i ich „niechciane” transformacje oraz późniejsze procesy odbudowy. Pani Kinga Racoń-Leja indywidualnie zajęła się koordynacją rezultatów badawczych całości programu międzynarodowego zespołu, który koordynowała. Praca stanowi jedyne całościowe opracowanie naukowe zbierające rezultaty prac programu „Facing Impact of the Second World War: Urban Design in Contemporary European Cities / Sprostac̄ konsekwencjom II wojny światowej: Projektowanie urbanistyczne we współczesnych krajach europejskich” 2009–2012 (FI–WW2).

Opracowanie monograficzne objęło szeroką analizę kontekstu europejskiego, w tym porównawczo problem zniszczeń wojennych, pokazując znakomity warsztat Autorki i jej umiejętność porządkowania rozległych obszarów badań. Zarysowane zostały okolo wojenne transformacje demograficzne i społeczne. Osobny fragment pracy stanowi systematyka odbudowy miast. Strukturę badań usystematyzowano według 5 warstw badawczych: miasta przedwojennego / utraconego; miasta doświadczanego podczas II wojny światowej, procesów późniejszych / powojennych, zapis badań w ramach programu FI–WW2, współczesny wizerunek miasta. Utrzymany w badaniach i pracy układ pozwolił na porównawcze, aczkolwiek nadal indywidualne podejście – każdy z rozdziałów dotyczących badanych miast (Oświęcimia, Rotterdamu i Drezna) ma w zasadzie charakter monograficzny, z odniesieniami do innych przykładów europejskich.

Znaczną część wywodu poświęciła Autorka miastom polskim. Szczególne miejsce w opracowaniu zajmuje Oświęcim – niewielkie miasto, które po dziś dzień funkcjonuje w cieniu trudnej do udźwignięcia tragedii. Dokonane w czasie okupacji przekształcenia przestrzenne, prowadzące do przekształcenia Oświęcimia w „nowe miasto niemieckie”, zaważyły na jego późniejszym kształcie i, pomimo prób wyparcia tej części historii, w trudnej powojennej sytuacji zostały zintegrowane z jego strukturami. Oświęcim pozostaje nadal miastem przez II wojnę światową napiętnowanym. Drezno rozpoczęło po wojnie procesy przebudowy, odrywając się symbolicznie od swojej historii. Pomimo to, po latach pojawiła się tęsknota za utraconym, czego symptomem stała się odbudowa Neumarkt – przywracając miastu w pewnym sensie jego utracone śródmieście, przywołując utraconą tożsamość. Współczesne Drezno buduje swój wizerunek w oparciu o elementy dziedzictwa kulturowego, obiekty zabytkowe, które zostały odbudowane, zrewaloryzowane. Rotterdam jest miastem, które potrafiło obrócić ogromną tragedię w punkt zwrotny w swojej historii. Rotterdam stał się prawdziwym architektoniczno-urbanistycznym laboratorium, w którym można było tworzyć, w oderwaniu od kontekstu, wybitne dzieła architektury. Przebudowane miasto, w przeciwieństwie do Drezna, nie wróciło już do przeszłości.

Monografia może stać się modelową dla prowadzenia działań porównawczych w zakresie procesów odbudowy miast zniszczonych i doświadczonych przez II wojnę światową, a także w wyniku innych katastrof. Przygotowane przez Autorkę szczegółowe wytyczne dotyczą sposobu przeprowadzenia procesów rekonstrukcji miasta zniszczonego na skutek działań wojennych, ale mogą znaleźć zastosowanie również w przypadku miast zniszczonych w wyniku klęsk żywiołowych. Wiele elementów pracy podnosi na nowo problematykę, już we współczesnym ujęciu, jak chociażby próba spojrzenia na ocenę zniszczeń wojennych miast europejskich, a także mało współcześnie upowszechniany fakt zniszczenia wielu miast polskich. Osobne miejsce zajmuje krytyka przyjętych modeli odbudowy, w tym odejście od rekonstrukcji układów urbanistycznych i przyjęcie modeli modernistycznych – które dodatkowo przyczyniły się do utraty tożsamości i dziedzictwa. Diagnostyczny i porównawczy charakter

badania miały na celu poszukiwanie podobieństw w ramach procesów kształtowania urbanistyki w okresie wojennym i powojennym, a także co wciąż wymaga aktualizacji, zwrócenie uwagi na błędy w przyjętych działaniach. Stał się podstawą do wypracowania autorskich kierunków odbudowy miasta zniszczonego – stanowiących syntezę końcową pracy.

W pracy wyróżniono cztery najważniejsze elementy procesu uwzględniając rzadko podkreślane oczyszczanie miasta z gruzu (które w wielu miastach prowadziło do wymazywania tożsamości miejsca), odbudowę, rekonstrukcję obszarów zabytkowych i ochronę miejsc pamięci. Faza porządkowania miasta stanowi pierwszy element procesu przywracania miasta do życia. Sposób oczyszczenia miasta z gruzu zdaniem Autorki ma podstawowe znaczenie dla przyszłości miasta, jego bezpieczeństwa, funkcjonowania, tempa i metod odbudowy, a także, co rzadko sobie uświadamiamy, dla jego tożsamości. Proces powojennej odbudowy, jak akcentuje to Autorka, powinien bazować na autentycznych strukturach zabudowy, w tym przede wszystkim w obszarach zabytkowych. Odbudowa jest bowiem procesem dynamicznym i długotrwałym. Autorka wskazuje również na konieczność angażowania w proces lokalnej społeczności – co może stać się istotnym elementem trwałości tego procesu. Dziedzictwo architektoniczne i urbanistyczne stanowi podstawowy element tożsamości miasta i jako takie powinno być zachowane i uwzględnione w procesach odbudowy. Zachowanie i ochrona pozostałych po wojnie miejsc pamięci w strukturach miasta jest również elementem jego tożsamości. Miejsca pamięci powinny być chronione i upamiętniane. Obowiązek ten spoczywa na organach miasta, podlega regulacjom państwowym. Autorka skonstruowała także zestawienie zbiorcze faz tego procesu, uwzględniając zapewnienie bezpieczeństwa, ewaluację i planowanie, pierwszą fazę budowlaną obejmującą działania infrastrukturalne, kolejną ewaluację i korektę planowania, następne fazy budowlane – rekonstrukcję i przebudowę oraz fazę końcową. Każda z przyjętych faz odnosi się do poszczególnych elementów procesu, tj.: oczyszczania miasta, odbudowy obszarów zabytkowych, przebudowy, działań krajobrazowych, ochrony miejsc pamięci, angażowania społeczności oraz działań tymczasowych. Pracę zamykają wnioski końcowe podsumowujące syntetycznie problemy badanych miast i odnoszące się do kontekstu ogólnoeuropejskiego.

Doświadczenie II wojny Światowej było dla Oświęcimia, Rotterdamu i Drezna doświadczeniem ekstremalnym, które mogło nie tylko zaważyć na ich dalszych losach, ale wręcz stanowić o ich upadku.

Jak zauważa Autorka, ślady II wojny wciąż są obecne i oddziałują na sytuację miast, które zostały w czasie jej trwania znacznie doświadczone – do czego przyczyniły się zarówno trauma wojenna, jak i późniejsze procesy przebudowy, w tym w stylistyce socrealistycznej, a przede wszystkim modernistycznej. W tym kontekście, co w sposób szczególny podkreślone zostało w pracy – zjawisko rekonstrukcji zespołów miejskich było w Europie stosunkowo rzadkie, a pozytywny i wciąż mało znany wyjątek stanowią miasta polskie. Autorka osobny rozdział poświęciła właśnie odbudowie miast polskich, przywołując nie tylko przykłady dużych miast – jak Warszawa, Gdańsk, Poznań czy Wrocław, ale praktycznie nie znanych w Europie mniejszych miasteczek. Dla wielu z nich rekonstrukcja głównych przestrzeni rynków stanowiła podstawowy element budowy powojennej tożsamości, stąd przywołanie przykładów Opoła, Łomży, Kazimierza Dolnego i wiele innych. Wojna i późniejsze transformacje doprowadziły do utraty dziedzictwa europejskiej urbanistyki. Stąd też pojawiające się przykłady współczesnej rekonstrukcji lub retrowersji – jako próby przywracania miastu tożsamości, przykładem tutaj może być zarówno Drezno jak i nasz polski Elbląg.

Należy w niniejszym wniosku podkreślić fakt, że książka ta jest wynikiem wieloletniej aktywności jej Autorki na polu międzynarodowym i krajowym. Monografia dotyczy bowiem prowadzonych przez Autorkę badań, których istotnym elementem była praca w koordynowanym przez nią (100%) zespole międzynarodowym programu dydaktyczno-

naukowego „Facing Impact of the Second World War: Urban Design in Contemporary European Cities / Sprostac̄ konsekwencjom II wojny Źwiatowej: Projektowanie urbanistyczne we współczesnych krajach europejskich” 2009–2012 (FI–WW2). Prowadzyc̄ymi program byli prof. dr hab. inŹ. arch. Krzysztof Bieda i dr inŹ. arch. Kinga Racoń-Leja (50%/50%), równieŹ współautorzy aplikacji o grant europejski (2009). W kilkuletnich pracach wzięło udział międzynarodowe konsorcjum złożone z następujących uczelni partnerskich: Politechniki Krakowskiej jako uczelni koordynującej, Uniwersytetu Technicznego w Delft, a także University of Applied Sciences and Arts HAWK w Hildesheim i University of Applied Sciences HTW w Dreźnie. Warsztaty objęły miasta, które w szczególny sposób zostały doświadczone w okresie II Wojny Światowej, w tym – Oświęcim (2009), Rotterdam (2011) i Drezno (2012). W programie wzięło udział w sumie 124 studentów z Polski, Niemiec, Holandii, Włoch, Francji, Grecji, Turcji jak równieŹ Korei Południowej, Singapuru, Chin i Iranu. Wartość wykorzystanych z funduszy LLP Erasmus środków unijnych wyniosła 99 452 Euro. Program otrzymał równieŹ dofinansowanie ze strony uczestniczących w nim ośrodków uniwersyteckich i organizacji samorządowych.

W skład konsorcjum wszedł ogromny zespół naukowy i ekspercki, wiele z tych osób to wybitne osobowości na arenie europejskiej. Z Uniwersytetu Technicznego w Delft byli to prof. Marc Schoonderbeek, prof. Micha de Haas i arch. Eelco Dekker; HAWK Hildesheim reprezentowali: prof. Michael Sprysch, arch. Thomas Kauertz, prof. Michael Wagner. HTW Dresden reprezentowali: prof. Angela Mensing-de Jong i prof. Cornelius Scherzer. Wśród ekspertów zewnętrznych projektu, wybitnych ekspertów z zakresu tematu, wymienić należy takie postaci jak Profesora Dr Nielsa Gutschowa, M.J. Aarts’a – Architekta miasta Rotterdam, prof. Michiela Redijka, Marca Veldmana z OMA; 2012 Architects, Paula Meursa / SteenhuisMeurs; Finbarra McComba / Stereo Architects; Koos Bosma / CLUE; Arie Lengkeek / Air foundation; Jeroena de Willingen / De Zwarte Hond/ Rotterdam Academy of Architecture and Urban Design, Dr Barbarę Engel – architekta miasta Drezna, prof. Mathiasa Neutznera i prof. Dr-Eng. Nielsa-Christiana Fritsche (TU Dresden), prof. Thomasa Knerer’a, oraz prof. Dr Günthera Bahre Dziekana HAWK Hildesheim, prof. Martina Tumma i prof. dr Christoph Gerlaha (równieŹ z HAWK Hildesheim). Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej reprezentowali dr hab. inŹ. arch. Anna Palej – prof. PK, dr inŹ. arch. Bartłomiej Homiński, mgr inŹ. arch. M. Palej, a w ramach jury końcowego w Rotterdamie dr hab. inŹ. arch. Bogusław Podhalański, prof. PK. Z programem współpracowali równieŹ dr hab. inŹ. arch. Krystyna Paprzyca, prof. PK i dr inŹ. arch. Jacek Czubiński, prof. PK. Koordynowany przez Panią Kingę Racoń-Leję program przyczynił się niewątpliwie do rozwoju kadry naukowo-dydaktycznej Wydziału Architektury PK, ale równieŹ innych uczelni zaangażowanych w projekt.

Program FI–WW2 dla studentów architektury, urbanistyki i architektury krajobrazu realizowano w formie dwutygodniowych warsztatów. Metody pracy oparto na szczegółowej analizie miast, wykorzystując równieŹ współczesne, nowoczesne narzędzia, w tym mapping urbanistyczny. Skoncentrowano się na wypracowaniu kompleksowej strategii urbanistycznej, prezentowanej przez studentów w ramach otwartych publicznych dyskusji. Temat był wyjątkowo trudny – jak pytanie, jakie są konsekwencje II wojny Źwiatowej dla miast europejskich? - zakładając Źe pomoŹe on zrozumieć trudne uwarunkowania urbanistyczne w kontekście nie tak dawnej historii. Prace realizowano w mieszanych zespołach przedstawicieli uczelni polskich, niemieckich i holenderskich. Wyniki programu upowszechniano na portalach internetowych w Polsce, Holandii i Niemczech, a także w ramach publikacji naukowych i popularyzacyjnych. Program FI–WW2 wzmocnił równieŹ rozpoznawalność Politechniki Krakowskiej i Wydziału Architektury na płaszczyźnie europejskiej. Informacje na ten temat stanowią obszerną część załączonej do wniosku dokumentacji.

Dla projektu waŹna była promocja polskiej uczelni, rozwój kadry naukowo-dydaktycznej, a także pomoc studentom polskim w dalszej karierze naukowej i zawodowej. Dziewięciu studentów Politechniki Krakowskiej otrzymało prestiŹowe Stypendium Georgius Agricola, co

pozwoili im na kontynuacj prac z zakresu tematu FI–WW2 na uczelni partnerskiej w Dreźnie, a takze na pozniejsza promocje prac magisterskich wspolpromowanych przez HTW Dresden przez Prof. A. Mensing-de Jong i Prof. C. Scherzer'a oraz Wydzial Architektury Politechniki Krakowskiej – prof. dr hab. inz. arch. K. Biedę i wspolpromotora dr inz. arch. K. Racoń-Leję (w latach 2010-2014). Program przyczynil sie rowniez do wzmocnienia procesu podwojnego dyplomowania pomiedzy Wydzialem Architektury Politechniki Krakowskiej i HAWK Hildesheim. Kilku studentow Politechniki Krakowskiej miało mozliwosc uzyskania prestiowych stazow zawodowych w Holandii (Biuro OMA) i Niemczech.

Dziękui wieloplaszczyznowym dzialaniom, koordynowany przez Kingę Racoń-Leję Program „Facing Impact of the Second World War: Urban Design in Contemporary European Cities 2009–2012”, otrzymał glówna nagrode w konkursie „EDUinspiracje” jako najlepszy projekt z zakresu szkolnictwa wyzszego w Programie Erasmus+ w Polsce w 2014 r. Nagrody przyznanej przez Fundacje Rozwoju Systemu Edukacji – Narodowa Agencje Programu Erasmus+, pod patronatem Ministerstwa Szkolnictwa Wyzszego i Ministra Edukacji Narodowej. Doceniono upowszechnianie i promocje programu, jak rowniez jego kontynuacje w postaci kolejnych edycji miedzynarodowych programow, w tym w ramach wspolpracy z HAWK Hildesheim (Wroclaw 2012, Goerlitz/Zgorzelec 2013, Zakopane 2014) oraz z HTW Dresden, TU Delft, TU Chalmers-Goetteborg i University of Gent (Schierke 2013, Halle-Neustadt 2014). Kontakty te dalej sa kontynuowane i rozwijane na plaszczyznie naukowej i dydaktycznej przez Panią Kingę Racoń-Leję.

Do znacznych sukcesow zaliczyc mozna prezentacje programu FI–WW2, uznanego za przyklad „najlepszej praktyki” jako jedyne koordynowanego przez uczelnie polska programu, na miedzynarodowej konferencji DAAD i Education & Culture DG „Mobility and Innovation in European Context” w Bonn w 2012 r. W 2014 r. niemieckie DAAD wlaczylo osiagniecia FI–WW2 do obszernej publikacji „Innovativ, Intensiv, interdisziplinär, der Beitrag von Sommerschulen zur ERASMUS-Mobilität in Europa 2007–2013” – jako jeden z 3 programow koordynowanych poza terenem Niemiec.

Podsumowujac – badania Autorki w obszarze wspolczesnej oceny sladow II wojny swiatowej i jej wplywu na aktualne uwarunkowania urbanistyczne miast europejskich stanowia nie tylko istotny wklad w dyscypline architektura i urbanistyka, ale znacznie poszerzaja one zakres wiedzy o wspolczesna perspektywe badawcza – wnoszac nowatorska i cenna narracje, wzbogacajac ja o aspekty rowniez moralne i spoleczne. Wspolczesne krajobrazy miast dotknietych wojna, sa sladem i oskarzeniem tej cywilizacyjnej katastrofy, a zarazem aktualna przestroga przed nia. Prace Autorki maja rowniez istotny charakter aplikacyjny, podkreślajac znaczenie dzialan ochronnych dla procesu odbudowy, tak by mogl on przebiegac w przyszosci w sposob harmonijny. Co wydaje sie niezwykle istotne – moga byc wykorzystane rowniez wspolczesnie, w miastach niszczonech tak na skutek dokonujacych sie na naszych oczach zniszczen wojennych i katastrof naturalnych. Znaczenie pracy poprzez zakres badan wykracza poza skale kraju, ale znajduje swoje odniesienie do skali europejskiej – a nawet szerszej. Dzialalnosc Autorki powiazala obszary badan naukowych i aktywnosc dydaktyczna istotna dla rozwoju zaangazowanej w koordynowany przez nia program zespól naukowo-dydaktyczny. Swoje doswiadczenie w tym zakresie przekazuje dalej w ramach kontynuowanej i rozwijanej przez Nia nadal miedzynarodowej wspolpracy naukowej jak rowniez dydaktycznej. Pani Kinga Racoń-Leja konsekwentnie przeprowadzila badania w zakresie wspolczesnej urbanistyki. Niewatpliwie pozytywny wplyw na jakośc opracowania monograficznego miał wysoki poziom aktywnosci naukowej realizowanych przez autorkę we wspolpracy z zagranicznymi uczelniami partnerskimi. Pani doktor wykorzystala rezultaty badan miedzynarodowego zespól badawczego formujac autorskie wnioski i wytyczne dla wspolczesnych procesow odbudowy miast zniszczonech. Stworzyla publikacje o wielkich

wartościach, tkwiących zarówno w wyborze tematu jak i przeprowadzonej prezentacji – cechującą się świetnym rozpoznaniem problemu, nieszablonowym podejściem oraz wysokim poziomem warsztatu badawczego – jak również znakomitą umiejętnością przekazu, co podnosi walory poznawcze publikacji. Monografię można zakwalifikować do dużego osiągnięcia nie tylko naukowego ale również w obszarze szeroko rozumianej kultury, która łączy wartości urbanistyczne i architektoniczne z umiejętnością poszanowania śladów przeszłości, pielęgnowania ciągłości kulturowej współtworzonej przez tożsamość miasta i żyjących w nim ludzi.